

KMETOVOALEC.

Ilustrovan gospodarski list s prilogo „Vrtnar“.

Uradno glasilo

c. kr. kmetijske družbe vojvodine kranjske.

Urejuje **Gustav Pirc**, družbeni tajnik.

„Kmetovalec“ izhaja 15. in zadnji dan v mesecu ter stoji s prilogo vred 2 gld., za gg. učitelje in ljudske knjižnice pa le 1 gld. na leto. — Udje c. kr. kmetijske družbe kranjske dobivajo list brezplačno.

Inserati (oznanila) zaračunajo se po nastopni ceni: Inserat na celi strani 16 gld., na $\frac{1}{2}$ strani 8 gld., na $\frac{1}{4}$ strani 5 gld. in na $\frac{1}{8}$ strani 3 gld. Pri večih naročilih velik rabat. Družabnikom izdatno ceneje.

Vsa pisma, naročila in reklamacije pošiljati je c. kr. kmetijski družbi v Ljubljani, v Salendrovih ulicah šte. 3.

Št. 10.

V Ljubljani, 31. maja 1893.

Leto X.

Obseg: Kakšnega telesa bodi lepa goved. — Prosimo, da se tam odpiše davek zaradi suše! — Pravila avstrijskega glavnega društva za mlekarstvo na Dunaji. — Razmere gorenjskih kmetov okolo l. 1500 — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Gospodarske novice. — Listnica uredništva. — Tržne cene. — Inserati.

Kakšnega telesa bodi lepa goved.

Baron Henrik Schilling piše v „Letniku nemškega kmetovalca“ tako le:

Kmetovalec je časih povsem drugačnega mnenja kakor znanost. Znanost pravi, da živina, ki nima dobrih kosti ali je napačno vzrasla, ni za pleme, če je tudi drugače lepa. Živinorejec mora gledati, da si svoje znanje kolikor le more popolni. Če kdo kake reči ne ve, se tudi ne more okoristiti ž njo. Te vrstice, dragi kmetovalec, naj ti bodo navodilo, da laže umeš, ali je kaka žival, katero hočeš kupiti ali jo prodati, pustiti za pleme ali poslati v razstavo, tudi sposobna za dotični namen.

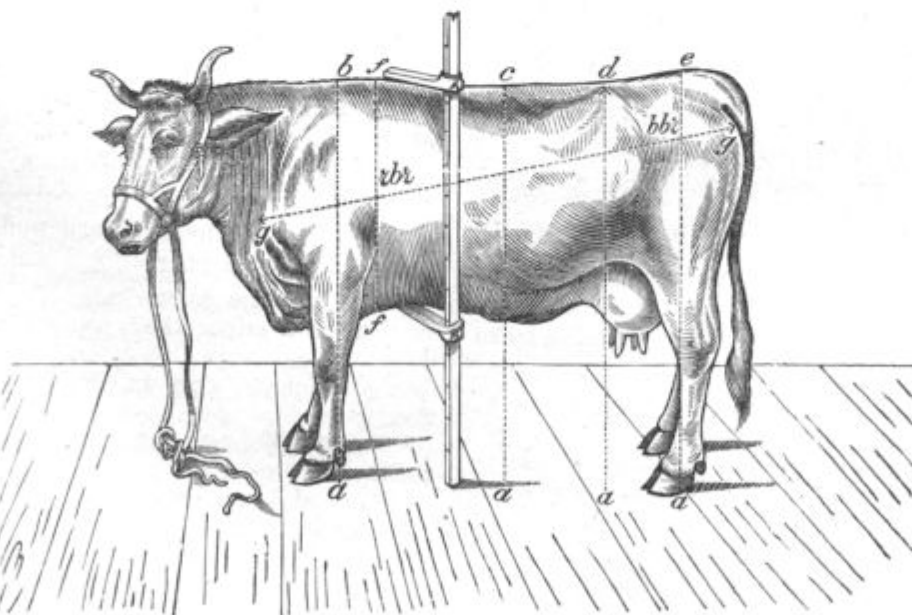
Živinorejec mora gledati, da si svoje znanje kolikor le more popolni. Če kdo kake reči ne ve, se tudi ne more okoristiti ž njo. Te vrstice, dragi kmetovalec, naj ti bodo navodilo, da laže umeš, ali je kaka žival, katero hočeš kupiti ali jo prodati, pustiti za pleme ali poslati v razstavo, tudi sposobna za dotični namen.

Da jo prav presodiš, zadostuje ti bister pogled in pa mera, na pr. 2-5 m dolga lata, ki je razdeljena na centimetre. Če pravokotno na to lato narediš še dve pre-

makljivi ročici, kakor kaže podoba 28., imaš za merjenje živali, posebno telesne visokosti i. dr. zelo prikladno mero.

Žival, katero hočeš presojati po najnovejšem načinu, treba je gnati iz hleva in postaviti na popolnoma ravna tla. Stoji naj žival enakomerno na vseh štirih nogah. Glave naj ne drži previsoko, ampak tako, da sta hrbet in vrhni rob vrata v ravni črti. Tedaj pa izmeri:

1.) vihvoro višino, katero kaže na naši podobi črta *a b*; 2.) višino hrbtove srede *a c*; 3.) križovo višino *a d*; 4.) višino tistega mesta, kjer je prirastel rep, *a e*; 5.) prsno globokost *f f*; 6.) prsno širino *r b r*; 7.) medenično širino *b b r*; 8.) telesno dolžino od prednjega prsnega zgiba do naj-

Podoba 28.

dalje moleče kosti na bedru *g g*. — „To je pa dolgočasna stvar“, pravi Martin Starokopitnik, „moj bik už ni tako potrpežljiv, da bi se pustil meriti na vseh straneh“. Pač res, dragi Martine, ali pomisli, da je marsikaj ko-

ristno, ko je storjeno, če prav je bilo dolgočasno. Kdor je pri svojem delu marljiv, ne dolgočasi se, in če se ti stvari prav polotiš, stal bode tudi tvoj bik mirno.

Vse številke zapišeš si v svoj zapisnik, žival pa zopet lahko ženeš v hlev. Potem se lahko usedeš h kozarcu vina, pa tako le modruješ: Zapomni si, da lepa žival v sredi (*a c*) ne sme biti več, nego za 2 cm niža, kakor pri vihru (*a b*), breja krava pa 3 cm. Križ (*a d*) naj bo k večem 4 cm viši, kakor viher (*a b*). Lepa mlada žival pod 3 leti imela bi biti za desetino daljša (*gg*), kakor je visoka (*a b*), 3 do 4 leta stara žival za šestino do sedmino in 4 ter več let stara žival za petino. Če je žival drugače lepa in dobra, ne gleda se ravno na pol ali na en centimeter.

Koder se z živinorejo zelo pečajo in pa na razstavah, poslužuje se ocenjevalec najraje Lidtinove (Lydtin) mere, katera se lahko tako zloži, da se rabi za palico. To mero prodaja dvorni mehanik C. Sickler v Karlsruhe na Badenskem, toda je zelo draga. Kdor na ta način nekaterokrat meri živali, dobi toliko vajo, da z enim pogledom lahko presodi žival in ga ni lahko okaniti.

Prosimo, da se nam odpiše davek zaradi suše!

Ob slabi letini prosimo lahko za znižanje, oziroma za odpis zemljiškega davka, ako je uničen po toči, vodi ali ognji vsaj četrti del pridelka na parcelah, ki so velike do 4 hektarov (t. j. 6 oralov 1521 sežnjev).

Zaradi izvanrednih uim in poškodb, kakor na pr. slane, dolge suše, dolgotrajnega dežja ob času žetve, poškodbe letine po miših in mrčesih, strupene rose na trtah in grozdne plesnobe, zamore finančni minister dovoliti, da se odpiše primeren del zemljiškega davka, ako je:

1.) letina uničena v tolikem obsegu, da je prizadeta večina gospodarjev v davčni občini in

2.) če znaša z ozirom na posamezne posestnike pri poškodovanih parcelah zaračunjeni čisti dohodek, ki je vsled slabe letine lahko popolnoma uničen, več kakor tretjino od skupnega čistega dohodka; ali pa,

3.) če so posamezni gospodarji tako malo pridelali, da trpé začasno pomanjkanje.

Koliki del davka se odpiše, to se ravna po velikosti škode, katera nastane vsled slabe letine in so v tem oziru mogoči ti le slučajji:

- če smo ob četrt do polovice letine, odpiše se lahko 25 % letnega davka;
- če je uničena polovica do $\frac{3}{4}$ letine, odpiše se 50 % davka;
- če je pa $\frac{3}{4}$ letine ali cela letina uničena, odpiše se 75 %, oziroma celoleten davek od dotične parcele.

Vsaka poškodba na letini, zaradi katere naj se davek odpiše, naznaniti se mora v teku 8 dni c. kr. davčnemu uradu. Če je več posestnikov prizadetih, zastopa njihovo prošnjo lahko župan.

Tako govori postava! Ali nimamo uzroka, da se tudi pri nas oglašamo za odpis davka zaradi suše? Ali je bolje molče trpeti? Drugod se kmetovalci vse drugače potezajo za take pravice in trkajo tako dolgo, da se jim odpre. Posnemajmo jih, saj smo dovolj potrebni podpore.

Pravila

avstrijskega glavnega društva za mlekarstvo na Dunaji.

(Koniec.)

Vodilnega odbora področje.

§ 19. V vodilnem odboru so: načelnik, dva namestnika, tajnik, blagajnik in trije odborniki.

Vodilni odbor vodi tekoča opravila in izvaja sklepe velikega odbora; snide se tolikrat, kolikor je treba, vendar pa vsaj enkrat na mesec. Vodilni odbor je sklepčen, če je navzoč predsednik ali pa eden namestnik in pa štirje odborniki.

Vodilni odbor izvršuje posešno ta le opravila:

- 1.) sprejema nove ude;
- 2.) podeljuje ustanove ali pa svetuje ustanovnikom;
- 3.) pripravlja predloge za veliki odbor;
- 4.) nasvetuje, komu naj se oddajo ustanovljena mesta (učiteljska, uradniška itd.);
- 5.) sprejema v službo služabnike;
- 6.) nabavlja potrebščine v društvene namene, kolikor si ne pridrži veliki odbor, in opravlja blagajniške posle;
- 7.) določuje, kaj naj se vse objavi;
- 8.) nasvetuje, kako naj se obdarujejo učitelji;
- 9.) občuje z društveniki, s podružnicami in z uradi;
- 10.) obvešča in posreduje pri nakupu mlekarških potrebščin vsake vrste.

§ 20. Vodilni odbor lahko povabi k sejам zvedencev, kateri imajo v takem slučaju posvetovalen glas. V zadevah kake kronovine ali posameznih delov kake dežele treba je pravočasno poizvedeti poročevalčevo mnenje one kronovine, ali v važnih zadevah vprašati tudi druge društvenike, katerim so znane dotične krajevne razmere. Tudi se dotične dežele poročevalec lahko povabi k seji.

Občni zbor.

§ 21. Občni zbor zboruje navadno po enkrat na leto, in sicer vsako leto v kake druge dežele glavnem mestu ali pa po znamenitejših krajih takih pokrajin, ki so za mlekarstvo posebno prikladne, ali pa se ž njim zelo pečajo,

Če je le mogoče, priredi naj se takrat tudi strokovna razstava, ali pa vsaj obdarovanje (premovanje).

Občnega zbora področje.

§ 22. Občni zbor:

- 1.) imenuje častne ude;
- 2.) voli odbornike v glavni odbor in pa pregledovalce računov;
- 3.) določa kraj in čas prihodnjemu občnemu zboru;
- 4.) jemlje na znanje in potrjuje upravno poročilo;
- 5.) odobruje proračun;
- 6.) izpreminja pravila;
- 7.) sklepa, ali naj se predlogi društvenikov oddajo velikemu odboru, da jih reši;
- 8.) razpusti društvo in porabi ostalo premoženje.

§ 23. Posamezni društveniki se na občni zbor povabijo štiri tedne poprej s posebnimi pozivnicami, na katerih je naznanjen tudi kraj, čas in dnevni red zborovanja.

Občni zbor je sklepčen, če je navzoč dvajseti del pravih udov in ustanovnikov, najmanj pa ravno toliko društvenikov kot članov velikega odbora.

Če občni zbor ni sklepčen, skliče se pozneje v isti kraj in z istim dnevnim redom in mu sklepčnost ni več odvisna od števila navzočih društvenikov.

Pri volitvah odločuje splošna večina glasov. Če se prva volitev ne odloči, vršiti se mora takoj oža volitev; če dobita oba voljenca po enako število glasov, odloči žreb.

Pri sklepanju odločuje navadna večina glasov; pri enakem številu glasov odločuje predsednik.

Le pri glasovanju o razpustu glavnega društva in pa o porabi njegovega premoženja je treba, da je navzočih polovica društvenikov, ki imajo pravico glasovati, in pri tem je odločilna dvetretjinska večina glasov.

Razsodišče.

§ 24. Prepire v društvenih zadevah končno reši razsodišče, obstoječe iz treh članov. Vsaka prepirna stranka in pa veliki odbor imenuje po enega razsodnika.

Podružnice.

§ 25 Podružnica se lahko ustanovi, če pri velikem odboru prosi za to vsaj 20 društvenikov, ki stanujejo v istem sodnem okraju.

Namen podružnicam je pospeševati splošne društvene zadeve, posebno pa še ozirati se na domače razmere.

Podružnice so opravičene:

- 1.) zahtevati záse podporo v znesku dveh tretjin udnine, katero plačajo njih društveniki;
- 2.) zahtevati, da jim pride predavat društveni učitelj, kodar mu dopušča čas;
- 3.) staviti glavnemu društvu nasvete in predloge, o katerih se mora veliki odbor posvetovati in jih eventualno predložiti občnemu zboru;
- 4.) dobivati od glavnega društva zastonj po en izvod vseh naznanil.

Nasprotno pa so dolžne:

- 1.) pobirati letnino pri svojih udih in jo pošiljati glavnemu društvu;
- 2.) predlagati račune o društvenem premoženju;
- 3.) izvajati ukaze glavnega društva;
- 4.) predlagati vodilnemu odboru zapisnike o svojih sejah in sklepih.

§ 26. Če kaka podružnica ne izpolnjuje teh dolžnosti, ali pa, če izstopi iz nje toliko udov, da jih ni več 20, jo veliki odbor lahko opusti.

§ 27. Vsaka podružnica si izvoli, ko se ustanovi, predsednika in štiri odbornike ter mora vsako leto vsaj enkrat sklicati zbor za vse svoje ude, kakor je v dotičnem kraju običajno. Zbor je sklepčen, ne glede na število navzočih udov; le če se glasuje o opustitvi podružnice, treba je, da se snide polovica vseh podružničnih udov, odloči pa dvetretjinska večina. — Če se kaka podružnica opusti, dobi glavno društvo njeno premoženje.

Podružnice smejo neposredno občevati s krajnimi in okrajnimi oblastvi in, če je treba, tudi z deželnimi; z državnimi oblastvi in z državnim zborom pa občuje le glavno društvo.

Pravila društvenih naprav.

§ 28. Vse trajne društvene naprave dobe svoja pravila, kakeršna so primerna za dotično deželo, oziroma za dotični namen. Potrdi jih veliki odbor.

Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500.

Po arhivnih virih spisal Anton Kaspret.

(Dalje.)

Po tako urejenih pravnih odnošajih se je skoro okreplil kmetijski stan. Že v začetku XIII. veka stojé povsod sêla, vasi in majhni trgi; zemljo v najodlednejših dolinah in na visokih planinah so ukoriščali. Kmetje, razvrščeni po srenjah, imeli so svoje zbere, pri katerih se so čitale njih pravice in dolžnosti in razpravljale njih težnje in pritožbe. Ako je bilo treba poravnati prepire, sestavili so posebne komisije, pri katerih so sodelovali njih zastopniki. Prvo mesto v občanih je imel župan, ki je branil pravice posameznih kmetov proti graščakom in pravice graščakove proti kmetom.

To uspešno napredovanje so jele ovirati proti koncu XV. veka razne okolnosti; v notranji Avstriji, posebno na Kranjskem, je pretela kmetom celó nevarnost, da izgubé vse pridobitve prejšnjih časov.

Veliko nadlog so povzročali kranjskim kmetom osebni boji, kakor tudi notranje in zunanje vojne. Hudi časi so napočili deželi kranjski, ko je Andrej Baumkircher s tovariši svojimi razgrajal po deželi. Toliko škode je napravil dolžnim in nedolžnim prebivalcem, da se ne dá popisati. Ker ni Friderik III. storil ničesar, da bi poplačal najemnike Baumkircherjeve, morala je dežela za cesarja plačati dolgove in najemščine, ako se ni hotela pogubiti. Naložil se je takozvani osebni davék vsem stanovom. Plačevali so po svojih dohodkih škofje, opatje, duhovni, grofje, baroni, gospodje, vitezi, plemenitniki, meščanje, trgovci, rokodelci, hlapci, vdove in vsak kmet na svojem posestvu po jeden goldinar; kdor pa je imel celo pristavo, po 24 vinarjev; na celem zemljišči 12 vinarjev, gostač in kočar po 8 vinarjev, vdova polovico tega, kar bi moral plačati mož, dečki, deklice, celó dojenčci po 4 vinarje.

Skoro po teh zmedah pridere še grozovitejši sovražnik v deželo. Od leta 1471. so Osmani skoro neprestano napadali notranjo Avstrijo, posebno Kranjsko, katero so v 22 letih, od leta 1471. do 1493. oplenili in opustošili osemnajstkrat, ne da bi se jim kjerkoli postavili krepko v bran. Kakšen hrup je bil v kmetih, to pripoveduje letopisec Unrest z nastopnimi besedami: „Po plenitvi so zakričali vsi kmetje: Zakaj se niso gospodje in plemenitniki postavili Turkom v bran? Zakaj so jim prizanašali? Nemara, da je junaška gospóda skrivaj potegnila s Turki?“ — Ne gledé na škodo, katero so Turki povzročili kmetom, da so jim opustošili polja in travnike, požgali poslopja in hiše, in odvedli jetnike v sužnost — samo leta 1475. so ujeli 20.000 ljudij in požgali 200 vasi — zahtevale so se od kmeta še druge oprave.

Ker jih ni štítil niti deželni vladar, niti jih ni branilo deželno plemstvo, dasi je bila to obema dolžnost, sezidali so si kmetje sami taborišča. Ogradili so namreč griče ali pa utrdili cerkve; in semkaj je pobegnilo kmetško ljudstvo z imovino svojo, kadar so se bližale tolpe razbojniške.

Razven tega so morali kmetje tlačaniti še pri utjevanju mest in trgov. Cesar Friderik je l. 1475. ukazal vsem prelatom, plemenitašem, oskrbnikom in uradnikom na Kranjskem, da morajo v ta namen pošiljati svoje sužnike in podložnike v mesta, kadarkoli bi zahteval deželni glavlar. Z enakim ukazom (dné 23. vinotoka leta 1492.) je naročil vsem podložnikom, bivajočim okolo dve

uri hodá od kočevskega mesta, da morajo tlačaniti pri obzidavanji in utrjevanji mesta.

Ti ukazi so le zadeli kmete, naseljene blizu mest, toda cesar Friderik je razglasil še drugo povelje, ki je bilo na kvar vsem kmetom.

Znano je, da so imeli v tedanjih časih le meščanje pravico tržiti. Zategadelj in da se odškodijo meščanje za žrtve, katere so prinašali o vojni, prepovedal je cesar kmetom večkrat, da ne smejo tržiti z živino, vinom, žitom in drugimi živili na kmetih, cerkviščih ali drugje zunaj mest. Opiraje se na take ukaze, prepovedala je bleška gospóščina l. 1502. oba sejma pri cerkvi Sv. Jovana v Bohinji; takisto so dali Radovljíčanje leta 1515. trikrat oklicati, „da nihče ne sme na kmetih kupovati ali prodajati; kdor prodaja drugje, plača 5 mark šilingov globe“; celó obrtnikom in krčmarjem so prepovedali, da bi obrtovali na deželi.

Silno razljučení so bili kranjski kmetje zato, ker so si vlastelini trudili svoje dohodke pomnožiti s tem, da so zvišali vse davščine, denarne in osebne, katere so jemali od podložnikov svojih. Omenili smo že prej, da so bile vse dolžnosti in davščine podložnikov in njih upravičene terjatve zaznamenovane v graščinskem urbarji. Toda zaradi mnogih dolgotrajnih vojská, v katere sta bila zapletena Friderik in Maks, nalagalo se je plemiškim posestnikom čimdalje več davkov. Ko plemstvo naposled ni izhajalo z urbarskimi dohodki svojimi, nakladalo je podložnikom davščine več, nego je bilo določeno v urbarjih. Da se izterjajo redni in izredni davki, katere sta zahtevala cesar Friderik in Maks za vojne svoje, da se dalje pokrijejo troški za dragoceno orožje in se gradovi dobro ohranijo, zvišali so vlastelini vse davščine in vrhu tega uvedli nove naklade in nenavadno tlako.

Često se je pripetilo, da so umorili sužnike, odvedli jih v sužnost, ali da so ti zaradi prevelikih davkov ostavili zemljišča in šli služiti k meščanom ali pravičnejšim graščakom. Ako so ostala zemljišča neobdelana, ako se njive niti niso posejale za silo, odškodili so se graščaki za izgubljene dohodke s tem, da so zahtevali tem več davščin od ostalih tlačanov.

Silno slabo se je godilo podložnikom zastavljenih graščin. Imetniki in upravniki takih graščin so povišali vse davke in sleharno tlako, da bi se le kolikor moči okoristili, dasiravno so bili zavezani z reverzi, zahtevati le davke zapisane v urbarjih. Kadar se je pobirala deželna naklada, katero so razpisali stanovi na posamezne graščine, naložili so graščinski imetniki vsoto, katero bi morali plačati sami, svojim podložnikom; ti so tedaj poleg navadnih urbarskih davkov plačevali tudi izredne naklade. Zaradi takovega tlačanja so se pritožili med drugimi tudi stodvorski občanje v Bohinjski dolini leta 1500.: „Mi tlačanje cesarskega veličanstva prosimo prav ponižno, da nas ne tlačijo, da ostane pri tem, kar je bilo doslej, sicer ostavimo zemljišča, zakaj prehudo nas zatirajo in obtežujejo; često smo potožili nadloge svoje, toda le malo se je obrnilo na bolje. Takih nezadovoljnih podložnikov je bilo baš na Kranjskem mnogo; ko so namreč izmrli ortenburški in celjski grofje (leta 1457.), zastavil je cesar mnogo graščin plemenitnikom in ministrijalcem.

Ker so se toli pogostoma poviševali davki, bili so kmetje do cela preverjeni, da se z uplačanimi vsotami okoriščajó le graščaki, ne pa cesar; in to mnenje je vznemirilo celó blagomisleče in zvesto udane podložnike. Tako so se leta 1490. pritožili Selčanje, Ločanje in Železnikarji pri brižinskem škofu Sikstu zaradi prevelikih davkov. Za blaginjo svojih podložnikov skrbeči knez je

poslal pritožnikom pismo, v katerem jih je poučil o resnični porabi plačanih davkov in zajedno zagotovil, da jih sploh ne misli obložiti z novimi davki, kakor drugi graščaki. „Kolikokrat smo vam odpisali, da nismo obdržali ne vinarja, ampak stanovi prejemajo denar in sicer za vladarja in cesarja našega. Kako morete tedaj reči, da pobira upravnik denarje zase ali za nas? — Rekli smo tudi našemu upravniku, da ne mislimo nobene podložnika obtežiti z novimi davki, ali zahtevati od vas, česar niste dajali prednikom našim. Zatorej bodite pokorni in izkažite se našemu upravniku, kakor je pristojno nam in škofiji naši.“

Navzlic tem zagotovitvom so ostali kmetje pri svojem prvem mnenji. Še 1815. leta so izrekli bohinjski Česnjíčanje v pritožbi, katero so poslali cesarju, da ne bodo dajali nobene naklade. Samo če bi jih cesarsko veličanstvo samo zahtevalo od njih in v ta namen naravnost poslalo občanom zapečatenó pismo, hočejo radovoljno dati vse, česar koli bode želelo cesarsko veličanstvo, in če treba žrtvovati tudi življenje in imenje, in mu vselej, ponoči in podnevi biti podložni.

Iz zagovora bleškega graščaka razvidimo, da so oponosne besede, s katerimi so kmetje graščakom očitali nepošteno poslovanje z deželnimi nakladami, globoko zbudle dotičnike. „Ne dopučam kmetom, da bi me tožili brez pravega vzroka; toda mogoče je, da niso nekateri sami opravili davkov, temveč zvalili jih na reveže; ko bi hotel, lahko bi imenoval take, ki niso plačali 2 glđ. Naj tožijo cesarsko veličanstvo, jaz nisem denarja zapravil, celó na izgubi sem, ker sem večkrat iz svojega denarja kmetom posojal za davek, ne da bi mi povrnili kaj: tako zahvalo imam od „poštenih“ kmetov.“

Med vsemi vojnamí, v katere se je zapletel cesar Maks I., bila ni nobena pogubnejša kranjskim kmetom in drugim deželanom, nego benečanska. Niti trgovine niti prometa ni bilo, vse ceste in potje, po katerih so Kranjci gonili živino na Laško in vozili žito, platno, sukno in druge izdelke na prodajo, bili so več let zaprti. Poleg tega je cesar po svojem kancelarji vedno zahteval od stanov denarne pomoči, in če so mu tudi izprva prošnje odbili, naposled so se mu venderle udali in mu privolili vsaj nekaj terjavščine. Vlastelini in graščinski imetniki so naložili te vsote svojim podložnikom, ki so morali naposled plačati vso naklado. Zato so bili nakladni deleži precej visoki: zemljaki in polzemljaki so plačevali po 10, 14 in 20 goldinarjev.

Vpraša se, s kakošnimi novimi davki so obteževali graščaki svoje podložnike, kako so si množili dohodke in kako so ravnali pri tem?

Nove terjavščine so bile ali vzvišani davki v denarjih in pridelkih, ali težja tlaka.

(Dalje prihodnjič.)

Razne reči.

— **Kako se izboljša žarkavo surovo maslo.** Žarkavo ali žaltavo surovo maslo moramo v ta namen prav dobro zgnesti v svežem mleku, potem pa še izprati v vodi in nasoliti. Maslena kislina, ki dela surovo maslo žaltavo, se namreč raztopi v svežem mleku. V maslu zaostalo mleko se pa odstrani z izpiranjem masla v vodi. Na ta način postane maslo zopet okusno in zdravo.

— **Kravam odpraviti mleko.** Če hočemo kravam, katere mislimo dobro opitati in prodati, pregnati mleko, skuhajmo orehovega listja ter umivajmo s to vodo vsaj po 4 ali 5krat

na dan kravje vime po 5 minut dolgo. Ako hočemo doseči vspeh še hitreje, dajmo kravi zjutraj in zvečer po kake $\frac{3}{4}$ litra te vode popiti.

— **Kdaj se konji snažijo.** Konje za delo je najbolje zvečer čišati (štrgljati), zjutraj pa krtačiti. Pri tem postopanju so konji po noči zelo mirni in se mnogo redkeje prehladijo. Vsled štrgljanja je koža razdražena in se konj mnogo hitreje prehladi, ako iz gorkega hleva pride na mrzel zrak. Ako pa se konj štrglja uže zvečer, razdraženost kože čez noč preneha in ni tako nevarno, ako pride konj zjutraj iz gorkote na mrzlotu.

Vprašanja in odgovori.

Tretji odgovor na 100. vprašanje: Gospod Andrej Štupica iz Nabrežine nam poroča, da izdeluje Jože Šuc v Velikem Dolu na Krasu mehove za žveplanje trt po 2 gold. Gospod Štupica trdi, da teh mehov še nihče ni prekosil, da so lahki, trpežni in lepi.

Vprašanje 109. Od letošnjih, po zimi cepljenih drevesec (hrušek in jablan) se mi je jako malo prijel, dasi sem ravnal ravno tako skrbno, kakor prejšnja leta. Kaj naj sedaj naredim? Ali bi smel še enkrat hitro cepiti, če prav so podloge uže močno pognale? (G. L. v T.)

Odgovor: Da se Vam zimska cepitev ni sponesla, vzrok bo menda suša, ako ste drugače vse pravilno uredili. Za cepljenje, in sicer tudi za kožo, bo pa sedaj prepozno. Preostaje Vam le cepljenje z ošesem (okulovanje) po leti, kateri način cepljenja itak zasluži, da se ga najbolj poslužujemo v drevesnici. Zimsko cepljenje v roki ima edino to prednost, da se en del drevesniških opravil more izvršiti ob času, kadar ni drugega dela, a tudi ta prednost ni posebno velika, ker za časa okulovanja so najnujnejša dela tudi uže pri kraji. Pri Vas, t. j. pri gg. učiteljih, pa ta prednost še celo ne pride v poštev. Slabih strani zimskega cepljenja je pa prav zelo mnogo in merodajnih. Za zimsko cepljenje rabimo pred vsem močnejših divjakov, ti so pa draži, in ker so starejši, so tudi slabši. V modernih in uzornih drevesnicah so se sploh prijeli načela, rabiti po možnosti mlade divjake. Najboljši so enoletni, uže zeleni pikirani, ki se drugo leto posade v drevesnico ter požlahtné kot enoletniki. Tega važnega načela se ni mogoče držati, ako se na vsak način ohrani le starokopitno zimsko cepljenje, ki je le pod gotovimi pogoji še deloma umestno. Druga slaba stran zimskega cepljenja pri vzgoji visokodebelnega drevja je pa ta, da razven zimске zlate parmene, še precej lepo rastnega zimskega tofolčka in normanske cidrovke nobena druga vrsta ne požene iz cepiča lepo navpik rastočega poganjka, kar je prav zelo kvarno pri vzgoji lepega drevja. Nasprotno imamo pa veliko vrst, ki dajo okulovane najlepše navpične poganjke. Reče se lahko, saj imate dvojno cepljenje, pa cepite spodaj parmeno, oziroma cidrovko, ki lepo raste. Res je to, a s parmeno se mora delati precej omejeno — vzroke navedemo pozneje; glede cidrovke je pa najbolje, da jo zataramo kakor plevel. Parmena ima to slabo lastnost, da voditeljni les v drevesnici pri nas nikdar ne dozori, vrhu tega pa pogine redno do 25 %, v hudih zimah, kakor letos, pa tudi do 75 % mladih debel. Iz tega vzroka se hočemo v družbeni drevesnici po možnosti emancipovati od te drugače dobre vrste ter jo raje cepiti v krono na druge podloge, kakor na pr. na tafelček, čelini, kaselsko rejneto i. t. d., ki imajo vse to veliko prednost, da so trpežne in da se dajo iz terminalnega popa vzgajati najlepša debela. Cidrovka je pa najhujši plevel, ker vspeva le izjemoma na prikladnem ji svetu, in sicer necepljena ali pa cepljena z vrsto, ki je vsaj približno toliko rastna, kakor cidrovka sama. V vseh drugih slučajih pozebe na stalnem mestu, ali pa počasno vegetuje in slednjič pogine. V drevesnici je cidrovka še

precej trpežna, bolj kakor parmena, na stalnem mestu je pa ravno narobe. Gotovo ne pretiravamo, če trdimo, da od vseh na Kranjskem vsajenih in necepljenih cidrovk ni danes 5 %, ki bi bile žive, oziroma rastne. Mesto cidrovke moremo rabiti za vzgojo debel novo Poatúovko, Weilerjevo moštnico, Hardisovko, Avranževko, Pilereo i. t. d. A z vsemi temi hruškami, kakor tudi z gori navedenimi vrstami jablan moremo vzgajati lepa debela le z okulovanjem. S tem opovržemo marsikaj, kar smo prej sami učili, a ker nas je skušnjava drugače poučila, je naša dolžnost, da popravimo zmote.

Vprašanje 110. Imam oddaljeno zemljišče, na katero težko vozim gnoj. Skušil bi pognojiti to zemljišče z zelenim gnojem, in sicer z ajdo, ki sedaj uže raste, pa bi jo ob cvetji podoral. Ali svetujete to? (Fr. P. v K.)

Odgovor: Zeleno gnojenje ima namen pomnožiti dušik v zemlji, in sicer s pomočjo rastlin, katere so sposobne porabljeni zračni dušik. Med te rastline pa ajda ne spada, zato je zeleno gnojenje z ajdo nezmisel. Take rastline so vse stročnice, na pr. voljši bob, fižol, grah, detelja i. t. d. Za zeleno gnojenje se rabi skoraj izključno le voljši bob.

Vprašanje 111. Ali velja tudi za vranični prisad tisto razkuževanje hleva, ki je popisano v 6. številki letošnjega „Kmetovalca“. V mojem hlevu nahaja se ta bolezen uže dolgo časa, in dasi smo vselej hlev dobro osnažili in prenovili, prikazal se je sedaj čez dve leti zopet vranični prisad. Kaj mi svetujete? (J. B. na S.)

Odgovor: V 6. številki „Kmetovalca“ popisano redno razkuževanje je prav dobro, ker s tem preprečimo okuženje hleva. Ako je pa hlev uže okužen, na pr. po vraničnem prisadu, treba ga je prav korenito razkužiti, in sicer tem potom, da se na novo prebela, da se vsi leseni deli pomijejo z vrelim lugom ali še boljše požgo ter naredo novi, tla v hlevu pa popolnoma prenovi in vrhna plast zemlje nadomesti z drugo. Zamenjana prst se dene na mesto, kamer ne more živina. Če ste enkrat hlev tako korenito razkužili, potem ga razkužujte redno, kakor je popisano v napominjani številki „Kmetovalca“.

Vprašanje 112. Ali je v Avstriji kako društvo, ki zavaruje živino? (J. B. na S.)

Odgovor: V Avstriji imamo nekatera društva za zavarovanje živine, ki so pa vsa omejena le na majhne okraje, čez katere uže po svojih pravilih ne smejo segati. Ta društva so osnovana na vzajemni podlogi ter zavarujejo le živino društvenih članov, živečih v gotovem okraji. Mi na Kranjskem na pr. ne moremo zavarovati svoje živine nikoder.

Vprašanje 113. Slana mi je popolnoma pokončala vinograd, zasajen z Izabelo. Ali naj kolči porežem, ali vse pri miru pustim? (J. P. v Č.)

Odgovor: Vi nič ne poveste ali je vinograd novo nasajen, ali uže rodi in kako trte obrezujete. Naš svet je ta, da je najbolje če vse pri miru pustite in se ne prenažite. Pred vsem pazite, če osmojeni poganjki iz kakega nepoškodovanega popa poženo nove izrastke. S takimi poganjki je ravnati, kakor z rednimi. Drugače je pa, če so bili poganjki uže zelo razviti in ni pričakovati novih izrastkov; potem jih je pa treba na vsak način skrajšati. Ker je trta vsled slane zelo oslajljena, odrezati je treba vse nepotrebne poganjke na starem lesu.

Vprašanje 114. Kaj naj storim, da pokončam bramorje, ki mi delajo veliko škodo na zelenjadnem vrtu? (A. K. v N.)

Odgovor: Pri zatiranji bramorjev se največ doseže, če se poiščejo gnezda in h kratki zatre vsa zalega. Gnezda ni težko najti; ovadijo jih vsihajoče rastline. Bramorje pokončujejo vspešno tudi tako le: Zakoplje se kak lonec tako globoko v zemljo, da je njegov gornji rob nekoliko niže od bramorjevega

rova. Bramor priteče po svoji navadni cesti, pade v nastavo in ne more ven. Več takih loncev, ukopanih na prikladnih mestih, da veliko tega mrčesa v pest. — Jeseni je dobro skopati tu in tam na vrtu jame ter je napolniti s konjskim gnojem in potem zadelati s prstjo. Bramor, gredoč za toploto, se zbira pod gnojem in spomladi se pomori brez velikega truda.*

Gospodarske novice.

* Vse gg. člane c. kr. kmetijske družbe kranjske opozarjamo na družbeni občni zbor, ki bode v četrtek, 8. junija v Ljubljani, po vspredu, tiskanem v današnji številki. Želeti je obile udeležbe.

* † **Gospod Janez Čadež**, posestnik v Poljanah nad Škofjo Loko in družbeni član, je umrl 14. maja t. l. — Dne 23. maja je pa umrl gospod **Josip Zagorec**, obče poznat vzgleden posestnik v Št. Jarneji ter dolgoleten član kmetijske družbe. Naj počivata v miru!

* **Samostalni konjerejski odsek** c. kr. kmetijske družbe kranjske je imel 23. t. m. sejo, pri kateri se je med drugim ukrenilo dati c. kr. kmetijskemu ministerstvu izjavo glede muhavih konj, priporočiti neko prešnjo za podporo tekališča za žrebeta in prijaviti kranjski hranilnici zahvalo za podporo za nakup plemenih žrebje. Isto tako je odsek ukrenil potrebne priprave za dirko v Št. Jarneji in za žrebetišče ravno tam.

* **Dr. Ernest Kramer**, dosedaj privatni docent na graški tehniki, imenovan je vodjem kmetijske poskušnje postaje v Celovci. Čestitamo!

* **Sive francoske ajde**, ki je lansko leto pri nas jako izvrstno uspela, naročila je kmetijska družba zopet letos ter je uže na potu čez morje v Trst. Naročila sprejema družba uže sedaj, a natančno ceno, ki bode okoli 12 $\frac{1}{2}$ do 13 gold. za 100 kilogramov, priobčili bomo v prihodnjem listu.

* **Bakrena galica** je družbi sedaj popolnoma pošla, zato družba ne sprejeme več naročil nanjo.

* **Upravniško poročilo** c. kr. kmetijske družbe kranjske za l. 1892. je priloženo današnji številki „Kmetovalca“.

Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Vabilo gospodom družabnikom c. kr. kmetijske družbe kranjske

na OBČNI ZBOR,

ki bode v četrtek dne 8. junija 1893. l. ob 1/9. uri dopoldne v dvorani mestne hiše v Ljubljani.

VZPORRD:

- 1.) Prvomestnik prične zborovanje.
- 2.) Poročilo o delovanju glavnega odbora v l. 1892.
- 3.) Predložitev družbenega računa za l. 1892. in proračuna za leto 1894. (Račun in proračun se določita gg. družabnikom še o pravem času, razpoložena sta pa v nadroben pregled v pisarni kmetijske družbe.)
- 4.) Volitev družbenega podpredsednika.
- 5.) Volitev osmih odbornikov v glavni odbor namesto po družbenih pravilih izstopivših gospodov deželnega glavarja in grajščaka Otona Detele, c. kr. gozdnega svetnika Vaclava Golla, c. kr. okrajnega živinozdravnika Arturja Folakovskega, c. kr. profesorja Ivana Franketa, veleposestnika Josipa Le-

narčiča, deželnega višega inženjerja Frana Witschla, odvetnika dr. pl. Wurzbacha in nadučitelja Janka Žirovnika.

- 6.) Poročila in predlogi odborovi
- 7.) Poročila in predlogi podružnic.
- 8.) Nasveti in prosti govori posameznih družabnikov.

Glavni odbor c. kr. kmetijske družbe kranjske.

V Ljubljani, dne 15. maja 1893.

Ivan Murnik,
predsednik.

Gustav Pirc,
tajnik.

Vabilo

na občni zbor podružnice c. kr. kmetijske družbe v Jesenicah, ki bode v nedeljo, 4. junija popoldne po cerkvenem opravilu, v prostorih gostilne na pošti, z nastopnim vzpredu:

- 1.) Posvetovanje o nameravanem zavarovanju poboljška gospodarjem, ki oddajo svoje posestvo.
- 2.) Posvetovanje o ustanovitvi nove podružnice za Kranjsko Goro.
- 3.) Volitev zastopnika pri občnem zboru.
- 4.) Poročilo o podružničnem imetju.
- 5.) Posamezni nasveti udov.

A. Schrey s. r., načelnik.

Vabilo

na občni zbor podružnice c. kr. kmetijske družbe v Trnovem, ki bode 4. junija t. l. ob 4. uri popoldne v šolskem poslopju v Trnovem po običajnem vzpredu.

Ivan Vesel s. r., načelnik.

Vabilo

na občni zbor podružnice c. kr. kmetijske družbe v Novem Mestu, ki bode v ponedeljek, dne 5. junija 1893. l. ob 3. uri popoldne v dvorani mestne hiše v Novem Mestu.

VZPORED:

- 1.) Poročilo o delovanju podružnice.
- 2.) Poročilo blagajnika in predložitev računov.
- 3.) Predlogi za družbeni občni zbor v Ljubljani.
- 4.) Razgovor o zavarovanju poboljška gospodarjem, ki oddajo svoje posestvo.
- 5.) Volitev zastopnika za družbeni občni zbor v Ljubljani.
- 6.) Nasveti posameznih udov.

Odbor.

Listnica uredništva.

J. S. e K. Da privezan pes tuli, ni še znamenje stekline. Priporočamo Vam brati o pasji steklini v knjigi „Domači živino zdravnik“, katero je izdala družba sv. Mohorja.

L. K. e Ž. Ako Vaši sosedje nimajo pašne pravice v Vašem gozdu, bode te menda vender našli postavno pot, zabraniti jim neopravičeno pašo. Kako to narediti, najdete podrobno popisano v gozdnem zakonu. Ako so pa sosedje opravičeni pasti svojo živino, potem morete k večjemu delati na to, da pašo uredite. Vse podrobnosti izveste pri okrajnem glavarstvu.

J. S. e M. Glede porcelanastih podob obrnite se na tvrdko Fr. Kolman v Ljubljani. — Kako bode zaradi živinske soli, še ne vemo, ker nismo še dobili dotičnega zakona v roke. — Glede vožnje na Višarje obrnite se na potovalno pisarno A. Pavlina v Ljubljani.

J. K. e Ž. Glede zmrzlega vina berite odgovor na 107. vprašanje.